

ний ресурс]. Режим доступу : <http://www/zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1001-05>.

Анотація

Медиська Л. В. Окремі питання забезпечення рівності прав сторін у кримінальних справах. — Стаття.

Розглядаються процесуальні права учасників судового розгляду кримінальної справи. Залежно від свободи розпорядження сторонами своїми правами та їх реалізації при відстоюванні своєї позиції у суді обґрунтовується поділ прав учасників процесу на диспозитивні та диспозитивно-змагальні.

Ключові слова: рівність прав сторін, судовий розгляд, диспозитивні права, диспозитивно-змагальні права.

Аннотация

Медиская Л. В. Отдельные вопросы обеспечения равенства прав сторон в уголовных делах. — Статья.

Рассматриваются процессуальные права участников судебного разбирательства уголовного дела. В зависимости от свободы распоряжения сторонами своими правами и их реализации при отстаивании своей позиции в суде обосновывается разделение прав участников процесса на диспозитивные и диспозитивно-состязательные.

Ключевые слова: равенство прав сторон, судебное разбирательство, диспозитивные права, диспозитивно-состязательные права.

Summary

Medynska L. V. Separate questions of providing of equality of rights for sides in criminal cases. Article.

This article researches judicial rights for the participants of judicial trial of criminal case. Depending on freedom of disposing of sides by the rights and their realization at defending of the position in a court, dividing of rights for the participants of process is grounded into dispositive/optional rights, optional and adversarial rights.

Keywords: equality of rights for sides, judicial trial, dispositive/optional rights, optional and adversarial rights.

УДК 343.13

І. В. Гловюк

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

Важливість кримінально-процесуальної діяльності як різновиду правоохоронної діяльності держави завжди відзначалася у кримінально-процесуальній доктрині. Але ця проблематика досліджувалася, як правило, в аспекті поняття та сутності кримінального процесу, зв'язку діяльності та кримінально-процесуальних правовідносин, ефективності кримінально-процесуальної діяльності, діяльності окремих суб'єктів процесу, діяльності в окремих стадіях кримінального процесу, окремих напрямків кримінально-процесуальної діяльності, взаємозв'язку із ОРД як діяльнісних систем. Хоча питання щодо поняття та

ознак кримінально-процесуальних функцій тим чи іншим чином торкалися у своїх дослідженнях такі відомі вчені, як В. І. Галаган, П. С. Елькінд, З. Ф. Коврига, Л. Д. Кокорев, Л. М. Лобойко, Є. Д. Лук'яничков, П. А. Лупінська, М. М. Михеєнко, Є. Б. Мізуліна, М. А. Погорецький, М. М. Полянський, Р. Д. Рахунов, М. С. Строгович, М. О. Чельцов та ін., фундаментальних наукових праць, присвячених цій проблемі, замало. Можна виділити дисертаційне дослідження Л. І. Малахової, підрозділи дисертаційного дослідження Т. В. Зеленської, статті В. І. Галагана, Н. В. Глинської, В. Г. Дрьомова, А. Я. Дубинського, Л. В. Карабут, Р. М. Шехавцова та деякі інші.

Але реальне значення дослідження цього правового явища значно ширше; враховуючи це, не буде перебільшенням сприймати кримінально-процесуальну діяльність як один із найважливіших концептів кримінально-процесуальної доктрини. Адже правильне та несуперечливе визначення поняття, виявлення її структури та змісту дозволяє, по-перше, побудувати логічну послідовність протікання цієї діяльності (тобто визначити її стадії та етапи), по-друге, створити несуперечливу теорію правових засобів кримінально-процесуальної діяльності, по-третє, визначити систему суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, встановивши їх функціональні ознаки, що дасть можливість побудувати цілісну та несуперечливу систему кримінально-процесуальних функцій. Це лише найважливіші питання, що є похідними від визначення поняття, змісту, структури кримінально-процесуальної діяльності, але навіть їх перерахування вже дозволяє однозначно стверджувати про необхідність детального дослідження поняття, змісту, сутності та структури кримінально-процесуальної діяльності.

Саме тому метою цієї статті є визначення поняття кримінально-процесуальної діяльності.

Юридична діяльність є різновидом соціальної діяльності, і тому має основні риси, які характерні для будь-якої соціальної діяльності.

Юридичною діяльністю є опосередкована правом професійна, трудова, державно-владна діяльність з винесення юридичних рішень компетентними органами, яка націлена на виконання суспільних функцій та завдань (створення законів, здійснення правосуддя, конкретизація права та ін.) і задоволення тим самим як загальносоціальних, групових, так і індивідуальних потреб та інтересів [1, 12]. Юридична діяльність має ознаки, характерні для будь-якої з цих видів діяльності, а саме: предметність, планомірність, системність, впорядкованість, направленість на досягнення соціально-корисного результату [2, 53].

Кримінально-процесуальна діяльність є одним із видів юридичної діяльності. Маючи ознаки, характерні для будь-якого із видів юридичної діяльності, кримінально-процесуальність також характеризується певними специфічними ознаками. П. С. Елькінд до них віднесла: правовий характер; учасниками цієї діяльності є суб'єкти кримінально-процесуальних прав та обов'язків; кримінально-процесуальні дії вказаних суб'єктів являють собою засіб здійснення їх процесуальних прав та обов'язків; будучи юридично значимою, ця діяльність тягне (або може тягнути) виникнення нових, зміну або припинення кримі-

нально-процесуальних відносин, які раніше виникли [3, 20]. Ознаками кримінально-процесуальної діяльності, на думку Т. В. Зеленської, є: вона суворо регламентується нормами кримінально-процесуального закону; її суб'єктами є носії кримінально-процесуальних прав та обов'язків; кримінально-процесуальні дії вказаних суб'єктів являють собою систему організації провадження у кримінальній справі; вона виникає та завершується тільки у зв'язку із провадженням у кримінальній справі [4].

Слід повністю підтримати позицію про те, що кримінально-процесуальну діяльність слід відносити до практичної, трудової діяльності, викликані необхідністю досягнення практично корисного результату [5, 43].

При цьому слід відмітити і те, що кримінально-процесуальна діяльність є не видом, а підвидом юридичної діяльності, оскільки вона є різновидом правоохоронної діяльності у державі.

Кримінально-процесуальна діяльність у доктрині розглядається у широкому та вузькому значенні. Широкий підхід до поняття кримінально-процесуальної діяльності полягає у тому, що під кримінально-процесуальною діяльністю розуміється система заснованих на законі дій, які здійснюються як органами держави, так і всіма особами, які беруть участь в провадженні у справі [6, 18]. У літературі сформульовано і інші подібні визначення кримінально-процесуальної діяльності [7, 351]. Наприклад, В. Г. Дрьомов визначив кримінально-процесуальну діяльність як сукупність дій, які вчиняються у встановленому законом порядку державними органами, посадовими особами, учасниками процесу, перерахованими у другому розділі Основ кримінального судочинства Союзу РСР та союзних республік, а також іншими особами, втягненими у сферу кримінального судочинства [8]. Т. В. Зеленська визначає кримінально-процесуальну діяльність як діяльність учасників кримінального судочинства, яка здійснюється у формі правовідносин, спрямована на захист прав та законних інтересів осіб та організацій, потерпілих від злочину, а також особистості — від незаконного та необґрунтованого засудження, обмеження її прав та свобод (ч. 2 ст. 6 КПК РФ), шляхом реалізації прав та виконання обов'язків її учасників [4]. На думку С. Б. Россинського, зміст кримінально-процесуальної діяльності складають такі, що впливають із визначених кримінально-процесуальних відносин різні кримінально-процесуальні заходи та рішення суб'єктів кримінальної юрисдикції, а також передбачені законом форми поведінки інших втягнених у кримінальне судочинство осіб [9, 8].

У вузькому значенні кримінально-процесуальна діяльність пов'язується лише із системою дій окремих суб'єктів (учасників) процесу. Так, пропонується визначати кримінально-процесуальну діяльність лише як систему дій органів дізнання, слідства, прокуратури та суду [10, 14]. До різновиду вузького підходу до визначення кримінально-процесуальної діяльності можна віднести і визначення кримінально-процесуальної діяльності як сукупності здійснюваних у встановленому процесуальним законом порядку дій учасників кримінального процесу: суду, прокуратури та органів слідства і дізнання, обвинуваченого та його захисника, потерпілого та його представника [11, 181–182].

Вузкий підхід до визначення цієї категорії обґрунтовується також тим, що «прийняття правозастосовчих актів... (а саме із правозастосуванням пов'язується сутність і призначення кримінально-процесуальної діяльності) є виключною компетенцією уповноважених державою органів, суб'єктами виду діяльності, що розглядається, є виключно державні органи та особи, що здійснюють провадження по кримінальній справі... Процесуальна діяльність решти учасників процесу ... здійснюється на підставі і у порядку, визначеному Законом, та за своїм правореалізуючим характером виражається у формах дотримання, виконання та використання норм права, а звідси — не підпадає під ознаки кримінально-процесуальної діяльності в силу її правозастосовчого характеру» [12, 188–189].

Відносини, що виникають у процесі порушення, розслідування, розгляду та вирішення кримінальних справ, завжди є правовими; урахувавши, що вони урегульовані нормами кримінально-процесуального права, вони набувають ознак кримінально-процесуальних відносин. Тобто уся діяльність, що стосується порушення, розслідування, розгляду та вирішення кримінальних справ, реалізується у кримінально-процесуальних відносинах між певними суб'єктами; відповідно, ці суб'єкти є носіями суб'єктивних прав, юридичних обов'язків та повноважень. Тобто діяльність суб'єктів у межах кримінального процесу завжди урегульована нормами кримінально-процесуального права, має процесуальний характер та має бути визнана кримінально-процесуальною діяльністю (бо інший вид діяльності не може регламентуватися нормами кримінально-процесуального права та виникати у кримінальному провадженні). Однією із фундаментальних ознак кримінально-процесуальних відносин є те, що одним із суб'єктів цих відносин обов'язково є орган або особа, яка має владні повноваження [13, 22]. Таким чином, використання, виконання, дотримання кримінально-процесуальних норм у кримінально-процесуальних відносинах неможливо без застосування права; враховуючи це, не можна виявити тих кримінально-процесуальних відносин, у межах яких не здійснювалося б застосування права. Таким чином, штучним є виділення окремих форм процесуальної реалізації права, що здійснюється у процесуальній діяльності інших учасників процесу. У зв'язку із цим закономірно виникає питання: а яку ж діяльність здійснюють учасники процесу та особи, які сприяють провадженню у кримінальній справі? Як уявляється, відповідь на це запитання може бути лише одна: кримінально-процесуальну, адже вона здійснюється у межах кримінального провадження та регламентується нормами кримінально-процесуального права.

Крім того, є і інший підхід до визначення кримінально-процесуальної діяльності, коли у широкому значенні вона розглядається як сукупність дій учасників кримінального судочинства, що вчиняються у встановленому процесуальним законом порядку; у вузькому значенні вона розглядається як діяльність кожного окремо узятото учасника кримінального судочинства [5, 46, 48]. Однак, як уявляється, цей підхід пов'язаний більше із структуруванням кримінально-процесуальної діяльності, а не її визначенням як правового явища.

Таким чином, при визначенні кримінально-процесуальної діяльності слід виходити із широкого підходу до її змісту.

У літературі піддано критиці наявні визначення кримінально-процесуальної діяльності через визначення кримінально-процесуальної діяльності як діяльності суб'єктів кримінального процесу, що порушує логічне правило «кола», що встановлює неприпустимість визначення поняття через саме себе; використання абстрактних та неконкретних понять «дії учасників (суб'єктів) кримінального процесу», дії учасників кримінального процесу, які пов'язані із встановленням істини в кримінальній справі, «активні дії учасників кримінального процесу», «дії відповідних суб'єктів по порушенню, розслідуванню, розгляду і вирішенню справ про злочини», «дії певного кола учасників кримінального судочинства, спрямовані на вирішення найближчих процесуальних задач», «цілеспрямовані дії окремих учасників кримінального судочинства»; через залишення поза межами об'єму поняття кримінально-процесуальної діяльності дій, що ґрунтуються на гносеологічних методах та закономірностях, пов'язаних з пізнавальною діяльністю людини під час збирання, дослідження та оцінки доказів (наприклад, висунення версій, тактичні прийоми проведення окремих слідчих дій, прийоми застосування засобів криміналістичної техніки), а також такого елементу кримінально-процесуальної діяльності, як процесуальні рішення; відсутність відображення цілей та результатів діяльності; відсутність відображення процесу та умов кримінально-процесуальної діяльності [14, 94–96]. Із урахуванням висловлених зауважень Р. М. Шехавцовим запропоноване наступне визначення: кримінально-процесуальну діяльність можна визначити як систему процесуальних та інших дій суб'єктів кримінального процесу по пізнанню події злочину, захисту прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб відповідними до закону способами та засобами, що відображаються в процесуальних та інших документах та виступають в якості підстав для прийняття процесуальних рішень, спрямованих на вирішення завдань кримінального судочинства [14, 96–97]. Слід зазначити, що складно погодитись із критикою автора визначень кримінально-процесуальної діяльності, що використовують для цього поняття «кримінально-процесуальні дії», що залишає поза межами об'єму поняття кримінально-процесуальної діяльності дії, що ґрунтуються на гносеологічних методах та закономірностях, пов'язаних з пізнавальною діяльністю людини під час збирання, дослідження та оцінки доказів (наприклад, висунення версій, тактичні прийоми проведення окремих слідчих дій, прийоми застосування засобів криміналістичної техніки), і не підлягають прямій нормативно-правовій регламентації, а здійснюються відповідно до принципів кримінального процесу, головним з яких є принцип законності. Висунення версій, тактичні прийоми проведення окремих слідчих дій, прийоми застосування засобів криміналістичної техніки не регламентуються нормами кримінально-процесуального права, є проявом рекомендацій науки криміналістики. Це наукові рекомендації, а не система дій, провадження яких чітко регламентовано нормами кримінально-процесуального права. Це виключає можливість визнання процесуального характеру цих дій, адже однією із сут-

нісних ознак кримінально-процесуальної діяльності є її регламентація нормами кримінально-процесуального права.

Однак слід підтримати точку зору, що звуженням є формулювання поняття кримінально-процесуальної діяльності лише як системи дій певних суб'єктів, адже «кримінально-процесуальна діяльність за своїм змістом являє собою систему передбачених законом процесуальних дій і рішень органів попереднього розслідування, прокурора, судді, суду та інших суб'єктів кримінального процесу. Ці процесуальні дії і рішення породжують процесуальні правовідносини або виступають їх наслідком» [15, 11]. Натепер у кримінально-процесуальній доктрині превалює підхід про розмежування понять «кримінально-процесуальні дії» та «кримінально-процесуальні рішення», і тому, безумовно, навіть урахувавши те, що ухвалення процесуального рішення саме по собі є процесуальною дією, кримінально-процесуальні рішення (як правові акти, виражені у встановленій законом процесуальній формі, у яких державний орган або посадова особа у межах своїх повноважень у визначеному законом порядку дає відповіді на правові питання, що виникають у справі, засновані на встановлених фактичних обставинах справи та приписах закону, і такі, що містять владне волевиявлення про дії, спрямовані на досягнення призначення кримінального судочинства [16, 21–22]) слід вважати окремим елементом кримінально-процесуальної діяльності, враховуючи специфіку суб'єктів їх прийняття, їх значення для провадження у кримінальній справі.

Отже, при визначенні поняття кримінально-процесуальної діяльності слід врахувати такі основні положення: правозастосовчий характер цієї діяльності; включення до цієї діяльності системи дій та процесуальних рішень; віднесення до суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності усіх суб'єктів, які тим чи іншим чином беруть участь у кримінальному судочинстві та наділяються у зв'язку із цим кримінально-процесуальною компетенцією або кримінально-процесуальним статусом; віднесення у якості елементів кримінально-процесуальної діяльності тільки тих дій, які регламентовані нормами кримінально-процесуального права та реалізуються у кримінально-процесуальних правовідносинах; урахування цільової спрямованості цієї діяльності. У зв'язку із останнім положенням слід повністю погодитися із С. В. Ківаловим у тому, що кримінальне судочинство, як будь-яка процесуальна діяльність, спрямоване на забезпечення правильного та ефективного застосування норм матеріального права, в першу чергу кримінального, і, таким чином, на забезпечення захисту фізичних та юридичних осіб, суспільства та держави від кримінально каранних посягань [17, 8].

Таким чином, кримінально-процесуальну діяльність можна визначити як систему взаємопов'язаних процесуальних дій та рішень суб'єктів, які тим чи іншим чином беруть участь у кримінальному судочинстві та наділяються у зв'язку із цим кримінально-процесуальною компетенцією або кримінально-процесуальним статусом, яка урегульована нормами кримінально-процесуального права та спрямована на забезпечення належного застосування норм матеріального (найперше — кримінального) права шляхом швидкого, повного та

об'єктивного встановлення обставин у справі, справедливого судового розгляду, умовами якої є охорона прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, які беруть в ній участь. Саме таке визначення, як уявляється, здатне стати підґрунтям для визначення поняття кримінально-процесуальної функції та побудови цілісної та несуперечливої системи таких функцій.

Література

1. Карташов В. П. Понятие и структура юридической деятельности // Юридическая деятельность: сущность, структура, виды. — Ярославль, 1989. — С. 12–31.
2. Рябцева Е. В. Судебная деятельность в уголовном процессе России / Е. В. Рябцева. — Ростов н/Д : Феникс, 2006. — 320 с.
3. Элькин П. С. Сущность советского уголовно-процессуального права / П. С. Элькин. — Ленинград : Изд-во Ленингр. ун-та, 1963. — 172 с.
4. Зеленская Т. В. Соотношение уголовно-процессуальной и оперативно-розыскной деятельности : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 [Электронный ресурс] / Т. В. Зеленская. — Иркутск, 2007. — 25 с. — Режим доступа : <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1261352>
5. Малахова Л. И. Уголовно-процессуальная деятельность: общие положения : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Малахова Людмила Ивановна. — Воронеж, 2002. — 206 с.
6. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации / отв. ред. П. А. Лупинская. — М. : Юристъ, 2004. — 800 с.
7. Кузьмичова А. Ю. Теоретичні основи кримінально-процесуальної діяльності у стадії порушення кримінальної справи // Актуальні проблеми юридичної науки : зб. тез міжнар. наук. конф. «Сьомі осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 28–29 листоп. 2008 р.) : у 4 ч. — Хмельницький : Вид-во Хмельниц. ун-ту упр. та права, 2008. — Ч. 3. — С. 350–352.
8. Дремов В. Г. Уголовно-процессуальная деятельность: сущность и основные черты [Электронный ресурс] // Правоведение. — 1978. — № 3. — С. 103–106. — Режим доступа : <http://law.edu.ru/article/article.asp?articleID=187902>.
9. Россинский С. В. Уголовный процесс России : курс лекций / С. В. Россинский. — М. : Эксмо, 2008. — 576 с.
10. Чельцов М. А. Советский уголовный процесс / М. А. Чельцов. — М. : Госюриздат, 1962. — 503 с.
11. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса. Т. 1 / М. С. Строгович. — М., 1968. — 470 с.
12. Глинська П. В. Поняття та сутність ефективності кримінально-процесуальної діяльності // Питання боротьби зі злочинністю. — 2008. — Вип. 16. — С. 187–205.
13. Кримінально-процесуальне право України : підручник / за заг. ред. Ю. П. Аленіна. — Х. : Одісей, 2009. — 816 с.
14. Шехавцов Р. М. Поняття кримінально-процесуальної діяльності // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені С. О. Дідоренка. — 2010. — № 2. — С. 89–97.
15. Михасенко М. М. Кримінальний процес України / М. М. Михасенко, В. Т. Пор, В. П. Шибіко. — К. : Либідь, 1999. — 536 с.
16. Лупинская П. А. Решения в уголовном судопроизводстве: теория, законодательство и практика / П. А. Лупинская. — М. : Юристъ, 2006. — 174 с.
17. Ківалов С. В. Проект КПК України: проблеми та перспективи прийняття // Вісник прокуратури. — 2011. — № 6. — С. 6–14.

Анотація

Гловук І. В. Кримінально-процесуальна діяльність: проблеми визначення поняття. — Стаття.

Стаття присвячена розгляду проблемних питань визначення поняття «кримінально-процесуальна діяльність». Проаналізовано доктринальні підходи до його визначення та запропоновано авторське визначення цього поняття.

Ключові слова: кримінально-процесуальна діяльність, процесуальна дія, процесуальне рішення, правозастосовча діяльність, кримінально-процесуальні відносини.

Анотація

Глюк І. В. Уголовно-процессуальная деятельность: проблемы определения понятия. — Статья.

Статья посвящена рассмотрению проблемных вопросов определения понятия «уголовно-процессуальная деятельность». Проанализированы доктринальные подходы к его определению и предложено авторское определение этого понятия.

Ключевые слова: уголовно-процессуальная деятельность, процессуальное действие, процессуальное решение, правоприменительная деятельность, уголовно-процессуальные отношения.

Summary

Glozyuk I. V. Criminal procedural activity: problems of definition. — Article.

The article deals with the problematic issues of the «criminal procedural activity» definition. Some doctrinal approaches of its definition were analyzed and the author suggested her own definition of the concept.

Keywords: criminal procedural activity, procedural actions, procedural decision, law-enforcement activity, criminal procedural relations.

УДК 343.141

М. М. Стоянов

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ВЛАСТИВОСТЕЙ ДОКАЗІВ

Оснoву кримінально-процесуальної діяльності складає доказування. Критеріями перевірки та оцінки доказів у кримінальних справах виступають властивості доказів. Через це встановлення властивостей доказів, дослідження правових засад їх визначення становить важливу проблему, вирішення якої має вагомe практичне значення. Варто піддати критиці відсутність у кримінально-процесуальному законі визначення властивостей належності та допустимості доказів, їх достовірності та достатності для прийняття рішень у справі. Серйозні труднощі викликає визначення допустимості відомостей, як найбільш формалізованої властивості доказів, встановлення умов, критеріїв допустимості доказів, а також правових наслідків порушень процесуального законодавства при збиранні фактичних даних, відсутності процесуального порядку визнання доказів недопустимими.

Таким чином, проблема визначення правових підстав виділення властивостей доказів у кримінальному процесі залишається на сьогодні досить гострою і набуває особливої актуальності в зв'язку з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України. Це пов'язано, в першу чергу, з підвищенням вимог законності та обґрунтованості процесуальних рішень, які приймаються у кримінальних справах.

Дослідженню проблем визначення властивостей доказів у кримінальному судочинстві присвячені праці таких вчених, як: Ю. П. Аленін, В. Д. Арсенєв, В. С. Балакшин, Р. С. Белкін, Л. Є. Володимиров, Ю. М. Грошевий, Є. А. Дoля, В. І. Зажицький, З. З. Зінатулін, В. В. Золотих, К. Б. Каліновський,